

ՄԱՍՆԱԻՈՐ ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ս. ՆՇԱՆԻ ՎԱՆՈՒՑ ՍԵՐԱՍՏԻՈՑ

ԳԼՈՒԽ Թ.

Յաղաքի Տեսչության Տեսչան Ներսիսի Արքեպիսկոպոսի եւ Կաթողիկոսութեան եւ մահուան նորին եւ յաջորդութեանց Անդրեաս Բ.ի, Մելիսեդեկ Բ.ի, Սահակայ եւ Մելիսեդեկ Գ. Արքեպիսկոպոսի եւ ի սակա Գահաւանութեանց ոմանց 'ի Սեբաստիա:

Յետ շինութեան եւ նորոգութեան կկեղեցւայ Սրբոյն Սարգսի յաջորդ ամին փոխեցաւ առ Գրիստոս Անդրեաս Ա. Արքեպիս. Սեբաստիոյ եւ թաղեցաւ 'ի վանս Սրբոյ Նշանի (ՌՁՁ = 1637. Յիշակրն.) եւ յաջորդեաց նմա Տ. Ներսէս Վրդապ. եւ արհի եպոս. Սեբաստացի, այր յառաջադէմ եւ յաջորդակ 'ի մեծագործութիւնս: Սա որպէս եւ ցուցաք 'ի վեր անդր, յառաջադնաց եղև շինութեան կկեղեցւայ Ս. Սարգսի, վասն որոյ եւ համբաւ նորա հռչակեալ եւ տարածեալ եղև ընդ ամենայն տեղիս, 'ի մէջ Ազգիս, որ եւ կալա զԱթոռ Տեսչութեան վիճակին Սեբաստիոյ բարեխնամ հոգածութեամբ եւ քաջադոյն կառավարութեամբ զամս իբրև 11: Եւ յետ միտաւան ամացն (ՌՂԷ = 1648) հնա վաղճան կենաց Տեսչան Սիմէոնի կաթողիկոսին Սսոյ՝ որ եւ էր Սեբաստացի, եւ ապա միարան հաւանութեամբ Արքեպիս.աց վիճակին, քահանայից եւ իշխանաց, ընտրեցաւ եւ կոչեցաւ 'ի Կաթողիկոսութիւն ամենայն Հայոց Սսոյ Տ. Ներսէս Արքեպիս. Սեբաստիոյ եւ գնացեալ օծու եւ նստաւ յԱթոռն Հայրապետական 'ի Սիսիլիկիոյ: Եւ ապա նստաւ յԱթոռ Առաջնորդութեան Սեբաստիոյ 'ի վանս Ս. Նշա-

նի, Անդրեաս Արքեպիս.՝ Արարկիրցի, որ էր Միարան Սարգիս Վրդապ. 'ի Կարին, այր գիտնական եւ տնտեսի: Յաւուրս յայտոսիկ (ՌՁ = 1651, Մայիս 28) փլիպպոս Կաթողիկոս Սրբոյ Էջմիածնի եկն 'ի Մայրաքաղաք 'ի Սեբաստիա յաւուր Դշ. զոր ընկալան մեծամեծք քաղաքիս պատշաճ պատուով 'ի վանս Սրբոյ Նշանի, զծայրագոյն Գահանայապետն Մեծաց Հայոց եւ հանգուցին յոգնութեան ուղղուոյն՝ 'ի վանս Սրբոյ Նշանի գաւուրս եօթն եւ տասն եւ ապա անցեալ գնաց յուխտ 'ի Սուրբ Երուսաղէմ: Գնացեալ էր եւ անդ 'ի որոյն ժամանակի Տ. Ներսէս Կաթողիկոս Սսոյ, յորում տեսեալ զմիմեանս աւրախ եղև յոյժ եւ խորհեցան եւ խօսեցան բազում ինչ 'ի մէջ իւրեանց, վասն բարձման անկարգութեանցն՝ որք ժողով էին յեպիսկոպոսունս եւ յերիցունս, եւ վասն անհետ տունլոյ զատելութիւն թշնամութեան որ կայր 'ի մէջ երկուց Աթոռոց: Կոչեցին վասն այսր զեպիսկոպոսունս եւ զվարդապետս շրջակայ գաւառաց եւ արարին ժողով մեծ յերուսաղէմ յորում էր եւ Պատրիարքն Երուսաղէմայ Աճատուր Արքեպիս. եւ 'ի ժողովի անդ սահմանեցին երեք տասան կանոնական Գլուխ Բանից եւ հրատարակեալ եւ գրեալ զայնս 'ի կոնդակի առաքեցին 'ի վիճակս ամենայն Արքեպիս.աց եւ 'ի ճակատ անդր կոնդակի դրոշմեալ կան երեք կնիք մեծամեծք կարմիր եւ 'ի ստորեւ եպիսկոպոսոաց եւ վարդապետաց, որք էին 'ի ժողովի անդ՝ յորոց մինն կայ 'ի Ս. Նշանի Մենագետնիս: Եւ ապա փլիպպոս Կաթողիկոս

եկեալ յերուսաղէմէ և ճանապարհ արարեալ գնաց 'ի Կ. Պոլիս, իսկ Տ. Ներսէս կաթողիկոս Սեբաստացի դարձաւ 'ի տեղի իւր 'ի Սիս կիլիկիոյ (ՌձԱ = 1652), և նեղեալ 'ի բռնութենէ անօրինաց և ելեալ անտի եկն 'ի Սեբաստիա և կեցեալ աստ ի ժամանակս ինչ փոխեցաւ առ Քրիստոս 'ի յոյսն բնաւից և եղաւ մարմին նորա 'ի տապանի յիւրակեալ եկեղեցւոյ Սրբոյն Սարգսի յետկոյս Աջ Դասին 'ի հիւսիսոյ կողմանէ և պատուի շիրիմ նորին մշտավառ կոթողք և 'ի դամբարանէ նորա լինի բժշկութիւն ամենայն ցաւոց՝ հաւառով դիմողացն և կոչի 'ի բնակչացն ճեղքեղման հոգեւոր Տիրոջ։ Սա եկաց յԱթոռ կաթողիկոսութեան ամս իբրեւ 6 կամ 5 և ամիսք ինչ, Յաջորդ ամին (ՌձԳ = 1654) հասանի և վաղճան կենաց Անդրէաս Բ. Արքեպոսին Սեբաստիոյ և 'ի նայն ամի յաջորդէ նմին Մելքիսեղէկ Բ. Արքեպոս. Կ. Պոլսեցի՝ որդի Տ. Մինաս Գահանայի՝ այր վեհանքն և խոհական։ Չամանէ գրէ պատմիչն թէ արար յուով շինութիւնս 'ի Ս. Մենաստանին և յաւել զբազում յիշատակս, և ընդ իւր երեւ 'ի Կ. Պոլսոյ գեղեցիկ արուեստակերտ գաւաղանս, ակիւս, խաչս և զայլ սպասս զբարութեանց, ընդ որս և զմագաղաթեայ աւետարան մի՝ զորո Ղարա-Եղանեան աւարի ասեալ յեկեղեցւոյ Ս. Աստուածածնին և տարեալ 'ի Կ. Պոլիս վաճառեալ էր քսան սակոյ՝ ուրիմն Շահապէ կնոջ և նա առեալ ետ յիշատակ 'ի ձեռն Տ. Մինաս Գահանայի Կ. Պոլսեցւոյ, որոյ որդի՝ Տէր Մելքիսեղէկ Արքեպոս. Առաջնորդ եղեալ Սեբաստիոյ երեւ ընդ ինքեան աստ և ետ կրկին յիշատակ 'ի դուռն Ս. Ածածնի եկեղեցւոյն։ Սա ազատեաց նաև 'ի ձեռաց ոմանց զեկեղեցական անօթ Սրբոյ Մենաստանին զոր եգեալ էին 'ի գրաւ վանս 1500 դանկան պարտոցն, որ և վճարեաց զամենայն և կարգաւորեալ հաստատեաց զկարգս եկեղեցւոյ, որ խանգարեալ էր 'ի ծաւալութենէ թաւամբից և հոյն աւթի և պատճառ ուսման Մանկանց Եկեղեցւոյ, վասն որոյ և կոչեցաւ Երկրորդ լուսաւորիչ ժողովրդեան Գաղաթիս Սեբաստիոյ։ 'ի սմին ժամանակի (ՌձԷ = 1658) եհա վաղճան կենաց թորոս

կաթողիկոսին Ստոյ, և եղաւ 'ի տեղի նորին Սեբաստացի Նաշատուր Արքեպոս. 'ի կաթողիկոս ամենայն Հայոց 'ի Սիս կիլիկիոյ։ Սա վեհապետն լմօք յառաջ նստաւ և Պատրիարք 'ի Կ. Պոլիս՝ ամ մի և ամիսս վեց, կեցեալ յԱթոռ Առաջնորդութեան Մելքիսեղէկ Բ. Արքեպոսի Պոլսեցւոյ ամս փնչ՝ վաղճանեցաւ և նստաւ յԱթոռ Տեսչութեան Սեբաստիոյ 'ի վանս Ս. Նշանի իսահակ Արքեպոս. (ՌձԺԲ = 1663) և ոչ երկարեալ 'ի կեանս յետ երկց ամաց և սա հանգեաւ 'ի Քս. և Թաղեցեան (ՌձԺԵ = 1666), եւ յետ իսահակայ Արքեպոս. ի կալաւ զԱթոռ Տեսչութեան վիճակիս Սեբաստիոյ Մելքիսեղէկ Գ. բարունապետ և Արհի եպոս. Սեբաստացի, այր հանճարեղ և խոհական։ Սա աշակերտ էր Յակոբայ Վրդպա. ի Երզնկացւոյ՝ աշակերտի Տ. Ներսէս կաթողիկոսի Ստոյ՝ Սեբաստացւոյ։ Յաւուրս որոր նախատակեցաւ Դաւթ Մանուկն Սեբաստացի (ՌձԺԶ = 1677 Պատմ.)։ Սա էր բաղնեպան և աշխատէր ընդ այլազգիս Յաւուր միում ընկերքն իւր այլազգիք առնն ցնա. ճեղագիւտ, եկ առ զգրամն քո, և նա ասէ. Ճեղովեալ եղիցի կեալաւն, Քրիստոսնայ և ծառայ Քրիստոսի եմ ես։ Յայնժամ միտքանեալ նոցա կալան զնա և տարան առ բղէշխն, և ասացին թէ սա նզովս կարդայ օրինաց իւրոց և դառնայ յօրէնս մեր։ Իսկ նորարցեալ եգիպտոս հաստատուն 'ի հաւատա Քրիստոսի և բազում ողորմեաց և սպառնալիք Զանաց դարձուցանել զնա 'ի զազիր կրօնս իւրեանց և ոչ կարաց, վասն որոյ ետ պնդել զոտս նորա 'ի կոհեղ և բրածն առնել զնա ընդ երկար, և ապա ջեռուցեալ աքցանօք կտրաւել զմարմինն սրբոյն, և նա հասանէր փոքր առ փոքր 'ի դուռն մահու և ոչ դադարէր 'ի փառաբանելոյ զՔրիստոս։ Եւ իբրեւ տեսին իմէ յայսպիսի դառն տանջանաց՝ և չարապար կտառնաց մատնեալ ոչ հաւանի ուրացութեան, հրամայեաց բղէշխն կախել զնա գլխովայր և թողուլ անսուղ և յետ աւարց ինչ կին բղէշխին 'ի գիշերի եկ տեսանել թէ զինչ առնէ սուրբն 'ի խաւար բանտին, և ետես զամբար մեծ լուսեղէն վառեալ առաջի նորա և գնացեալ առ այրն ասէ. Ճգինչ կայ քեզ և

ընդ արդարսյն տյնմիկ. ես զայսպիսի հրաշս տեսի՝ Վասն այսր 'ի վաղիւն առաքեաց զնա առ միւս զուքսն. և նա հտպնդել զոտս օրբոյն 'ի կոճեղ և 'ի ներքոյ Դորոս հեղուլ ջուր զի սառեացի և հարկանել թաց պարտնօք մինչև կիսամեռ եղև և ապա առեալ տարան 'ի տեղի կատարմանն և անդ մերձեցեալ բլէշխն բազում ողորձական բանիւք և ցուցմամբ ընչից և ռսկեսար երկվարաց ջանաց հաւանեցուցանել զնա և ո'չ կորաց և ապա սկսաւ ահացուցանել քարկոծումն և մահ սպանալով և իբրև ետես թէ հաստատուն կայ 'ի հաւատս Բա.ի հրամայեաց և սկսաւ քարկոծել զնա և եկեալ ոմն անօրինաց մօտ առ սուրբն և ասաց՝ ուրացիր ըզրիստոս, և նա դաւանեաց զԲա. ճշմարիտ Աճ, վասն որոյ հնգիցս եհար լախտիւ զգլուխ օրբոյն, և արար զնա կրոմեռ: Եւ այլ ոմն եկեալ կալաւ զվարսից օրբոյն և ասաց. դաւանի՛ս հաւատս մեր զի մի զրկեցցիս յայդ կենաց և նա կրկին դաւանեաց զԲրիստոս. և ապա քարկոծարարին զնա և այնպէս բարի հաւատով կատարեցաւ 'ի Բա. յաւուր տօնի օրբոյն վարդանանց և յետ երկուց աւուրց Տ. Մելքիսեղէկ Արքեպս. քաղաքիս, հրաման էառ 'ի դքսէն և ժողովեալ զկտրատեալ մարմինն տարեալ թաղեցին 'ի Ս. Գառասունքն, սաղմօսիւք օրհնութեամբ 'ի փառս Բա.ի Այ. մերոյ: Ետ նահատակութեան Սրբոյն Դաւթի, նահատակեցաւ Սեբաստացի Գասպար անուն ոմն որ և կռուան կոչիւր: Սա 27 ամաւ յառաջ դիպուածով փորձութեանց ուրացեալ էր զհաւատս Բա.ի և տաճկացեալ և յետոյ զշնացեալ լայր և ողբար. և կայր 'ի թագուն պահօք և աղօթիւք. և պաշտէր զԲա. Աճ: Իբրև լուաւ զնահատակութիւն Դաւթի,

զնաց առ Գառնայ մի և խոստովանեալ զյանձնաւ իւր յայանեաց զմիտս իւր և հաղորդեցաւ 'ի մարմնոյ և յարնէ որդւոյն Այ. և փոխեալ զկերպարանս այլազգութեան զգեցաւ զհանգերձ Բրիստոնէի. և իւեալ շրջէր 'ի շուկայս, զոր տեսեալ Տաճկացն ասեն. Ընդէ՛ր փոխեալ ես զկերպարանս քո. և նա ասաց՝ Բրիստոնեայ էի ես, և այժմ իսկ եմ. ես զԲա. Աճ հաւատամ և զնա միայն պաշտեմ. յայնժամ կալեալ տարան առ դատաւորն քաղաքիս. և նա հարց և փորձ արարեալ և սաստիկ սպառնալիօք ահացուցեալ՝ մինչ եզիտ զնա հաստատուն 'ի հաւատս Բա.ի, հրամայեաց կախել զնա և տարեալ կախեցին և փութով իջուցեալ հարցին թէ ուրանա՞ս զԲա. և նա դրոշմէր զգէմս իւր նշանաւ սրբոյ խաչին ասելով թէ՛ Քրիստոսնեայ եմ, ընդ որ բարկացեալ կախեցին և քարալէժ արարին 'ի կախաղանին, մինչև գլուխն ջախջախեալ ցընդեցաւ ուղեղն, և այնպէս կատարեցաւ երանելին Գասպար 'ի Բա. Յս. 'ի Տէր մեր և զսա ես տարեալ թաղեցին մերձ Դաւթի նահատակին: Եւ յետ երից ամաց նահատակութեան սրբոցս, Տեսուչ սրբոյ Մե. նահատանիս Սեբաստացի Մելքիսեղէկ Դ. Արքեպս. առեալ զՍբ. Նշան՝ օրպէս և աւանդի 'ի նախնեաց անտի մերոց՝ էր մասն կենաց փայտին վարագայ օրբոյն խաչին՝ ել նպաստ ժողովիլ 'ի սակօ վճարման և ազատութեան պարտուց օրբոյն վանիցս և վասն կարեաց պիտոյից սորին և գնացեալ եհաւ յՈւռնա, և անդ ժամանեալ վաղճան կենաց նորին հանգեաւ 'ի Բա. և քնաց Ս. Նշանն անդ՝ յՈւռնա մինչև ցոյսօր (ԹՃԻԹ = 1680, Տուժար Մասանց և Պատմ.):

ՏԻԳՐԱՆ Ս. ԳԻՐԻՇԵԱՆ

Նառունակելի՛ (8)